

Комунальний вищий навчальний заклад
«Хортицька національна навчально–реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування психологічної готовності вчителів загальних середніх закладів
освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами

Виконала студентка групи СОМ–2(2)

спеціальності 016 Спеціальна освіта

Сінченко Ольга Вікторівна

Керівник: Ястребова В. Я.

Рецензент: Горбенко І. В.

Нормоконтроль _____ Ю. С. Дерев'янку

Запоріжжя

2020р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 52с., 13 табл., 65 джерел, 8 додатків.

Об'єкт дослідження: процес формування психологічної готовності вчителів закладів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати програму формування психологічної готовності вчителів закладів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження: вивчення та аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури; психологічні тестові методики; формувальний експеримент.

На етапі впровадження інклюзії в освіті Україні значна кількість вчителів загальних середніх закладів освіти виявляє недостатній рівень психологічної готовності до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Серед психологічних проблем вчителя відзначаються емоційне несприйняття дітей цієї категорії, невпевненість в тому, що ці діти здатні успішно навчатися, стереотипи щодо оцінювання навчальних досягнень учнів тощо. Ці психологічні проблеми вчителя відбиваються не тільки на якості освітнього процесу в класах з інклюзивним навчанням, а й на психологічному стані дітей з особливими освітніми потребами.

Тому виникає потреба у розробці програми формування психологічної готовності вчителів загальних середніх закладів освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, яка б допомогла педагогам подолати психологічні бар'єри у професійній діяльності.

**ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ, ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ,
ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ, ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ГОТОВНОСТІ.**

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає у тому, що на сьогодні питання інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір України є одним із напрямів гуманізації всієї системи освіти. У новій редакції Закону України «Про загальну середню освіту» наголошується на «створенні належних умов для здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами з урахуванням їх індивідуальних потреб в умовах інклюзивного навчання» [20]. Однією з необхідних умов визначається надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами, які реалізуються працівниками закладу загальної середньої освіти (вчителями, асистентами вчителів, корекційними педагогами, логопедами, практичними психологами) та фахівцями інклюзивно–ресурсних центрів. У зв'язку з цим набуває актуальності й проблема готовності вчителів закладів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Як свідчить практика запровадження інклюзії у нашій країні, педагоги є найважливішою ланкою в організації інклюзивного навчання і мають бути підготовленими до реалізації тих завдань, яких потребує впровадження інклюзивної освіти. Одним із найбільш поширених бар'єрів, що лежать на шляху до ефективного запровадження інклюзивного навчання є психологічна неготовність учасників освітнього процесу (педагогів, учнів з нормотиповим розвитком, їхніх батьків) до партнерства з дітьми з особливими освітніми потребами в класі, школі та соціумі загалом. У значної частини вчителів відсутня мотивація до роботи з категорією дітей з особливими освітніми потребами, наявний страх, розпач, бажання уникнення такої роботи тощо.

Вчені (С. Альохіна, А. Колупасєва, Н. Кузьміна, М. Матвєєва, С. Миронова, В. Синьов, О. Таранченко, Д. Шульженко) виявили негативні соціальні установки, упереджене ставлення до дітей з особливими освітніми

потребами, недостатню мотивацію до зміни власних поглядів щодо освіти цих дітей у багатьох педагогів.

Аналіз літературних джерел свідчить, що проблема формування психологічної готовності педагогів закладів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у вітчизняній спеціальній психології ще не досить ґрунтовно розроблена. Важливість проблеми запровадження інклюзивної освіти в навчальних закладах та підготовки вчителів до роботи в нових умовах зумовили вибір теми магістерської роботи: «Формування психологічної готовності вчителів загальних середніх закладів освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати програму формування психологічної готовності вчителів закладів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз вітчизняної та зарубіжної психолого–педагогічної літератури з проблеми психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребам
2. Розробити та обґрунтувати структуру психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.
3. Розробити та експериментально апробувати програму, спрямовану на формування психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, перевірити її ефективність.

Об’єкт дослідження – процес формування психологічної готовності педагогів закладів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження – програма формування психологічної готовності вчителів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження:

– теоретичні: вивчення та аналіз загальної та спеціальної психолого–педагогічної літератури з метою визначення стану розробленості досліджуваної проблеми; аналіз та порівняння різних поглядів учених для розробки структури психологічної готовності педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

– емпіричні: анкетування, психологічні тестові методики для визначення рівня розвитку структурних компонентів психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами; бесіда – для уточнення та якісного аналізу отриманих відомостей; формувальний експеримент з метою формування психологічної готовності педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами;

– статистичні: кількісний і якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Дослідження ґрунтується на наступних теоретико–методологічних засадах:

теоретичні положення про розвиток особистості та її формування в діяльності (А. Асмолов, В. Бондар, І. Бех, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонт'єв, С. Максименко, С. Смірнов, С. Рубінштейн та ін.); теоретичні засади підготовки вчителів до педагогічної діяльності (Г. Балл, А. Деркач, К. Дурай–Новакова, М. Дьяченко, Є. Ільїн, Л. Кандибович, В. Крутецький, А. Ліненко, С. Максименко, О. Мороз, В. Сластьонін та ін.); концептуальні положення інклюзивної освіти (В. Бондар, А. Колупаєва, С. Миронова, В. Синьов та ін.); сучасні наукові погляди щодо підготовки вчителів закладів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (Ю. Бистрова, В. Бондар, І. Демченко, В. Коваленко, А. Колупаєва, О. Мартинчук, С. Миронова, В. Синьов, А. Шевцов, Д. Шульженко та ін.)

Структура роботи: робота складається з 3 частин, 8 додатків, загальний обсяг роботи – 150 сторінок, із них основного тексту – 52 сторінки.

ВИСНОВКИ

Теоретико-експериментальне дослідження проблеми формування психологічної готовності вчителів закладів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами дозволило зробити такі висновки:

1. Психологічна готовність є первинною у формуванні цілісної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Вона являє собою стійке системне психологічне утворення, що поєднує позитивну мотивацію до професійної діяльності, позитивне та неупереджене ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, розуміння та прийняття концепції інклюзивної освіти, педагогічні здібності, ціннісні орієнтації, знання, уміння та навички, які забезпечують компетентну та свідому діяльність педагога при вирішенні завдань навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами та успішну взаємодію вчителя з ними.

2. У структурі психологічної готовності вчителів закладів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами виділено чотири взаємозалежних компоненти: мотиваційний, когнітивний, операційний та особистісний, при цьому мотиваційний є провідним.

3. Результати констатувального експерименту засвідчили недостатній рівень розвитку структурних компонентів психологічної готовності вчителів закладів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Високий рівень розвитку мотиваційного компоненту мав місце у 9,4% педагогів; когнітивного – 9,4%; операційного – 18,75%; особистісного – у 21,9%. У 46,9% педагогів наявний низький та початковий рівень розвитку мотиваційного компоненту, у 43,8% – когнітивного; у 37,5% – операційного; 34,4 – особистісного.

4. Розроблено тренінгову програму «Психологічна готовність вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами як передумова його ефективності», яка проводилась в 4 етапи і дозволила сформувати психологічну готовність вчителів до навчання дітей з особливими освітніми потребами та ефективної взаємодії з ними. Програма базується на конкретних принципах (активності, суб'єкт-суб'єктного спілкування, конфіденційності, персоніфікації висловлювань, трансформації поведінки, орієнтації на майбутню професійну діяльність), підходах (інформаційно-смысловий, діагностичний, корекційно-розвивальний); містить мету, завдання (формування позитивної мотивації у педагогів щодо професійної діяльності в умовах інклюзії; формування позитивних перцептивних установок щодо дітей з особливими освітніми потребами; розвиток особистісних якостей педагогів; формування позитивної «Я-концепції»; поглиблення знань про зміст і специфіку інклюзивного навчання, психологічні особливості дітей з особливими освітніми потребами; формування позитивного ставлення до взаємодії з учнями з особливими освітніми потребами; вироблення навичок, що сприятимуть адаптації та усвідомленому вибору варіантів поведінки під час роботи в умовах інклюзії), зміст формування усіх компонентів психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, структуру проведення занять, методику (організаційно-спрямовуючі та змістовно-смыслові інтерактивні техніки, цикл вправ), передбачає індивідуальні консультації з метою закріплення результатів.

5. Результати, одержані після впровадження експериментальної тренінгової програми, засвідчили зростання показників розвитку усіх структурних компонентів психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Зокрема, зросли показники високого рівня розвитку усіх компонентів: мотиваційного – з 9,4% до 40,6%; когнітивного – з 9,4% до 18,8%; операційного – з 18,8% до 40,6%; особистісного – з 21,9% до 37,5%. Після повторної діагностики не було

виявлено педагогів з початковим рівнем розвитку жодного з компонентів психологічної готовності.

Одержані показники підтверджують доцільність та ефективність розробленої тренінгової програми.

Магістерська робота не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Науковими перспективами дослідження проблеми вбачаємо розробку методичного забезпечення операційного компоненту інклюзивної компетентності вчителів відповідно до категорії освітніх потреб дитини; розробку психологічних рекомендацій для вчителів інклюзивних класів щодо профілактики синдрому професійного вигорання.